

А Л К Е Й

ЗМІСТ

1. Життєпис.
2. Творчість.
3. Твори.
4. Визнання.
5. Цитата.
6. Література.

ЖИТТЄПИС

Алкей походив із роду мітіленських аристократів, був талановитим поетом і гарним воїном. Воював із афінянами за Троаду (територія біля легендарної Трої, де розгорталися події знаменитої Гомерової «Іліади»), відлуння чого внаявне у його віршах.

Був активним учасником громадянського конфлікту між аристократами та демократами на Лесбосі, підтримуючи старовинні роди аристократів. А коли в Мітіленах до влади прийшли демократи, мусив емігрувати з Лесбосу. Багато подорожував, постійно змінюючи заняття, заробляв на прожиток переважно як вояк-найманець. Невипадково він іронічно продовжив мотив про щит, загублений у бою, який є в його попередника, творця ямбів з острова Парос *Архілоха*, який теж був найманцем, тож неодноразово важив своїм життям. Можливо, це був своєрідний випад справжніх вояків (Архілоха й Алкея), котрі воліли втратити щита, але вижити, аби воювати далі, проти тих, хто жодного разу

не брав участі в справжньому бою, але проголошував красиве гасло “зі щитом або на щиті”.

Повернувся додому з Єгипту наприкінці життя, після амністії. Помирився з тираном Мітілени Піттаком (одним із *семи грецьких мудреців*), проти якого раніше боровся (той, буцімто, визнав, що Алкея «легше вибачити, ніж йому мститися»).

Існує антична легенда (відображена у віршах та античному вазописі), що Алкей закохався у свою землячку, відому поетку *Сапфо*, і навіть присвятив їй вірша: «Сказати дещо хочу тобі одній, // Але, як тільки глянеш на мене ти, — // Уста мої змикає сором, // Перед тобою стою безмовний» (*Переклад Андрія Содомори*).

Сапфо відповіла доволі різко: «Коли б твій намір чистий і добрий був, // Тоді б і слово легко злетіло з уст, // І вниз очей не опускав би, // Сміло сказав би, чого бажаєш» (*Переклад Андрія Содомори*).

ТВОРЧІСТЬ

Від багатой і яскравой творчості Алкея, яку александрійські вчені зібрали й видали в 10 книгах, донині дійшло бл. 500 уривків. Частину Алкеєвих творів віднайшли у фрагментах Оксирінхських папірусів.

У творах Алкея провідне місце належить мотивам політичної боротьби: це й емоційні кпини на адресу політичних суперників, і заклики до боротьби, і гіркі роздуми в часи поразок.

Із політичною діяльністю Алкея тісно пов'язані стасії, котрі становлять значну частину спадщини поета. У піснях, призначених для виконання в колі товаришів по зброї, найчастіше під час бенкету, поет висміював тиранів, особливо «зрадника» Піттака (котрий отримав їдкі епітети на кшталт “пасинок батьківщини”, “ворог міста”, “кривоногий”,

“п’яниця”, “виродок” і т. п.). Виразив біль і розпач, обумовлені тим, що владу захопили самозванці, закликав боротися з ними. Фрагменти Алкеєвих творів підтверджують образ стійкого прихильника своєї партії, котрому часом притаманна жовчність і злісні нападки на опонентів. Однак політична заангажованість не применшує сили і краси віршів Алкея. Навіть у традиційних жанрах і темах (віршах про війну з притаманними їм закликами до боротьби) поет знаходить місце для глибоких роздумів та влучних сентенцій: «Ані башти грізні, ані кам’яний мур // Порятунку не можуть дати: // Найміцніша стіна — на́рід озброєний» (*Переклад Григорія Кочура*).

Алкей також писав *гімни* на честь богів (Афіни, Аполлона, Гермеса, Ареса, Ероса та ін.) та героїв: Ахілла, Аякса, братів Діоскурів та ін. Прозаїчний виклад Гімерієм алкеєвого гімну Аполлону дає змогу припускати, що поет однаково прагнув і до висловлення релігійних почуттів, і до яскравого опису появи бога на святі літнього сонцестояння в Дельфах, коли сама природа вітала його.

Зміст віршів засвідчує високий рівень освіти Алкея, зокрема, глибоке знання ним еллінської міфології та літератури. Так, у вірші, зверненому до Гелени Троянської, згадана її фатальна роль у падінні Трої (Іліона) та трагедії троянського володаря Пріама, котрий у полум’ї Троянської війни втратив і сім’ю, і царство (цей сюжет елліни знали не лише з міфів, а й із поеми Гомера «Іліада»). Водночас Алкей різко протиставляє «провині Гелени (Троянської)» чистоту й материнську любов до Ахілла нереїди Фетіди (у тексті остання прямо не названа, але однозначно впізнається за деталями та алузіями). Ця антитеза Гелени і Фетіди у вірші Алкея має ненав’язливий, але відчутний дидактичний потенціал.

Писав Алкей також застільні та любовні пісні.

Одним із найвідоміших є вірш Алкея «Не розумію звади поміж вітрів...». Образ корабля з пошматованими вітрилами серед розбурханого моря іноді тлумачать як образ «корабля-держави» серед «хвиль-потрясінь», іноді — як долю партії заколотників в сучасному Алкеєві «розбурханому морі» політичної боротьби в Мітіленах. Водночас його можна тлумачити значно ширше й глибше: як сповнену небезпек і випробовувань земну долю людини і людства у «житейському морі», повному рифів, штормів та інших небезпек. Тому символізація моря, іманентно притаманна саме грецькому світогляду (за влучним зауваженням Платона, «греки, мов жаби коло води, завжди мешкають коло моря») виходить за межі не лише Алкеєвого етносу, а й хроносу, історичної доби. Саме тому цей вірш, написаний у 7 ст. до н. е., сприймається майже як твір новітньої поезії.

Поезії Алкея притаманні наочна образність, емоційна сила, прозорість висловлювання, його твори позначені різноманітністю розмірів, мелодійністю та оригінальним способом будови строф. Одна з них увійшла до історії віршування під його ім'ям («*Алкеєва строфа*»).

В Україні творчість Алкея досліджували В. Пащенко, А. Содомора.

Українською мовою перекладали І. Франко, Г. Кочур, Т. Лучук, А. Содомора.

Найвідоміші твори:

- «Міддю сяє великий дім...» (Переклад Григорія Кочура);
- «Не розумію звади поміж вітрів...» (Переклад Григорія Кочура);
- «Ані башти грізні, ані камінний мур...» (Переклад Григорія Кочура);

- «Біль гіркий колись переніс, говорять...» (Переклад Андрія Содомори);
- «І день, і ніч веселощів повен дім...» (Переклад Андрія Содомори);
- «З краю світу прийшов...» (Переклад Андрія Содомори);
- «Землі ділянку добру на видоті...» (Переклад Андрія Содомори);
- До Саффо (Переклад Андрія Содомори);
- Відповідь Саффо (Переклад Андрія Содомори);

ВИЗНАННЯ

До пізньої античності творчість Алкея була надзвичайно популярною.

Ним цікавилися аттичні трагіки і комедіографи 5 ст. до н. е., а також автори схолій.

В александрійську епоху Алкей був включений до числа 9 найшанованіших ліриків (до свого роду «літературного канону»). Його пісні були зібрані, оброблені й видані. Його твори брали за зразок видатні поети цього періоду: Асклепід і Теоокріт.

У Римі ним захоплювався Ціцерон, а Горацій перейняв у Алкея і метрику, і багато мотивів. В очах Горація Алкей — повний наснаги громадянин, що оспівував «лиха вигнання і війни... і битви, і вигнання тиранів».

У 1 ст. Діонісій із Галікарнасса славив Алкея за піднесеність, стислість, красу і поетичну силу.

Однак найпродуктивнішою була вже згадана алегорія корабля-держави, що через творчість Теогніда, Горація і багатьох інших поетів стала надбанням світової літератури.

ЦИТАТА

Міддю сяє великий дім, є для служби Аресові
у ньому все:
І шоломи блискучі є, і, біліючи, китиці
Висять на них,
Щоб прикрасити голови вояків; і на стінах там
Кольчуги скрізь —
Захист певний від стріл прудких; на цвяхах шишаки міцні
Блищать кругом;
Тут і панцирі є лляні, там опуклі та вигнуті
Щити лежать;
Ось халкідські мечі й списи, пояси бойові також
Знайдуться тут.
Все заготовлене, все тут є. Пам'ятаймо ж про діло те,
Що ми почнем.

Переклад Григорія Кочура.

(Кочур Г. Третє відлуння : поетичні переклади. — 2000. С. 35–36).

Не розумію звади поміж вітрів.
Шаліють хвилі, линуть сюди й туди...
А ми в розбурхану негоду
В чорнім судні серед хвиль кружляєм,
Жорстоко гнані нападом бурі злим.

Сягають хвилі аж до підніжжя щогл,
Вітрило наше розірвалось,
Тільки лахміття по вітру має.
Але найвище посеред хвиль лихих
Іще грізніший вал підіймається,
Біду віщує нездоланну,
Перше ніж пристань боги пошлють нам...

Переклад Григорія Кочура.

(Кочур Г. Третє відлуння : поетичні переклади. — 2000. С. 35–36).

ТВОРИ

Алкей // Кочур Г. Третє відлуння : поетичні переклади / Григорій Кочур. — К.: Рада, 2000. С. 35–36.

Алкей. Пісні повстанські та застольні. — Львів: Піраміда, 2013. 152 с.

Алкей. Поезії / Пер. А. Содомори // Антична література: Хрестоматія. Давньогрецька поезія в українських перекладах і переспівах / Упор. В. П. Маслюк. — К., 1994. С. 128–134.

Античная лирика. — М. : Художественная литература, 1968. 486 с. [Серия «Библиотека всемирной литературы»].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковбасенко Ю. І. Антична література : навчальний посібник. — К. : Університет імені Бориса Грінченка, 2015. 256 с.

2. Пащенко В.І. , Пащенко Н.І. Антична література : підручник для ВНЗ. – К. Либідь, 2001

3. Расширение греческого мира. VIII–VI вв. до н. э. (Кембриджская история древнего мира. — Т. III, часть 3). — М. : Ладомир, 2007. С. 427, 536, 567.

4. David Mulroy, Early Greek Lyric Poetry, University of Michigan Press, 1992, pp. 77–78

5. David Campbell, ‘Monody’, in The Cambridge History of Classical Literature: Greek Literature, P. Easterling and E. Kenney (eds), Cambridge University Press (1985), p. 214

© Ю. І. Ковбасенко, 2018